

bankaların hususî şahıslara avanslarının artması şeklinde tecelli eden bir nakit artışından bahsederken *Hansen*'in ne gibi bir tefrik yapmak istediği pek anlaşılammaktadır. Bundan gayrı bir artışın enflasyonu mu icabet-tireceğini zannediyor? Hakikî bir enflasyon vaziyetine varılmadıkça, baş-ka şekilde tecelli eden bir nakit artışının, neden envestisman programının vergi veya hususî şahıslara yapılan istikrazlarla karşılanmasına mâni ol-duğu pek görülmemektedir.

Bundan sonra, Prof. *Hansen*, «*tam istihdam*» ı temin maksadiyle ileri sürülen bazı tekliflerin tenkidine geçiyor ve bu meyanda, hususî istihlâk-lerin garanti edilmesi, faizsiz finansman ve işsiz paradan vergi alınması gibi fikirlerin üzerinde duruyor. Bu teklifelerden herhangi birinin münasip veya kâfi derecede şumullü olduğuna kani değildir.

Nihayet, bugün Amerikanın bulunduğu vaziyet bakımından aktüel bir mahiyet arzeden bir meseleye, yani «*tam istihdam*» ekonomisinin idare edilmesi meselesine geliyor. Burada bir ücret enflasyonuna mâni olmak için ücret siyaseti ilk plâna gelmelidir. Harp evveli ücret - fiyat nisbetine nazaran ücretlerin arttırılmasına müsaade olunmamalıdır (müs-tahsiliyette ilerleme neticesinde vukubulan ücret artışları müstesna). Mu-vazenenin muhafazası için iki çeşit program teklif etmektedir: 1) Müva-zeneyi bozan temayülleri otomatik olarak telâfi edip böylece ekonomi içindeki mecmu sarfiyatın istikrarını temin eden uzun vadeli tedbirler (sosyal mekanizmalar). İşsizlik ve ihtiyarlık sigorta sistemleriyle müte-rakki bir gelir vergisi bu hususta iyi âletler olabilir. 2) Daimî intibak ve kontrolü istilzam eden telâfi edici tedbirler. Mahiyetleri yukarıda mü-nakaşa edilen bu tedbirler hakkında tam malûmat verilmelidir. Fakat *Hansen*'in teklif ettiği tedbirlerin yolundaki başlıca güçlük, bulunduğu konjonktür safhasına katiyetle tesbit etmek meselesidir. Prof. *Han-sen*, bütün bu tedbirler tatbik edilde dahi, yine envestismanda tahavvül-lerin vukubulacağını söylüyor. Bunların sebebi, meselâ «ikame» (replace-ment) konjonktür devresi olabilir (otomobil ve evlere ait).

Hülâsaten, Prof. *Hansen*'in kitabı biraz çabuk yazılmışa benzemekle beraber — bu da ihtiva ettiği bazı karanlık noktaların ve tekerrürlerin sebebi olabilir —, «*tam istihdam*» literatürüne kıymetli bir ilâve teşkil etmektedir.

Osman Okyar

F. Perroux : Muasır iktisadî doktrinler tarihi (Histoire des Doctrines Economiques Contemporaines) «Institut d'Etudes Politiques». - Paris 1947.

1946-1947 senesi zarfında verdiği doktora derslerini ihtiva eden Prof. *Perroux*'nun son eseri şimdilik ancak daktilo edilmiş notlar halinde tedarik edilebilmektedir. Bu eser iki ayrı kısımdan mürekkeptir. Birinci ve en mühim kısım *Keynes* teorisi ile alakadardır. İkinci kısım, marjinalist nazariyenin muasır iktisat nazariyesi dahilinde arzettiği bazı şekillerin ve endiferans münhanilerinin (courbes d'indifference) tetkikine tahsis edilmiştir.

Bu (compte-rendu) bakımından ancak *Keynes*'e tahsis edilen birinci kısım ile meşgul olacağız. Bu birinci kısmın, umumî olarak, *Keynes* teorisinin başlıca noktalarını ve bu teoriyi klâsik ve neo-klâsik teorilerden ayıran hususları büyük bir vuzuhla meydana çıkardığı söylenebilir.

Başta, M. *Perroux*, *Keynes*'in fevkalâde şahsiyetinin kısa bir tablosunu çizmekte ve sadece zamanımızın iktisadî düşüncesini değiştirmekle iktifa etmeyip, felsefe, matematik, edebiyat, musiki ve bale gibi birbirine çok uzak görünen mevzulara alâka gösteren bir insanın «çok taraflılığını» ve iç zenginliğini tebarüz ettirmektedir. Fevkalâde bir eser olmak itibarıyla, *Keynes*'in hayatı, modern medeniyetin ancak geniş kültürden ve sentetik düşünce kabiliyetinden mahrum mütehasıs zekâları yetiştirdiğini iddia eden münhakiklere bir cevap olarak telâkki edilebilir.

İnsandan yarattığı esere geçerken, M. *Perroux*, *Keynes*'in inkılâpçı mesajının özünün ve en orijinal tarafının ne olduğu hususunda tereddüt edilebileceğini kaydediyor. Muhtelif müelliflere göre, en mühim yenilik, kâh sabit bir mecmu gelire dair klâsik faraziyenin reddinde, kâh tasarruf ve faiz hakkında yeni bir telâkkide, kâh nisbî fiyatlar teorisiyle umumî fiyat seviyesi teorisinin birleştirilmesinde, kâh ta ekonominin nihai müvazene vaziyetine dair herhangi bir fikri sabite bağlanmaktan imtinada bulunmaktadır.

Prof. *Perroux*'ya göre, *Keynes*'in başlıca inkılâbı ve düşüncelerinin varış noktası, nazari bakımdan kabil olan müvazene adetlerinin çokluğu, kendiliğinden hasıl olan eksik istihdam müvazenesini ve istenerek meydana getirilen tam istihdam müvazenesini bir araya getiren üç taraflı nazariyesidir.

Keynes nazariyesini izah ederken ve eksik istihdam müvazenesinin kendiliğinden nasıl teessüs ettiğini açıklarken Prof. *Perroux* üç muhtelif noktai nazardan hareket etmektedir.

Birinci nokta, mecmu arz ve mecmu talep münhanilerinin birbirlerini kestikleri noktada teşekkül eden efektif taleptir. Bu münasebetle, *Perroux*, şemalar yardımıyla, *Marshall* münhanileriyle *Keynes* münhanileri arasındaki başlıca farkları belirtmektedir. *Keynes* sisteminde, efektif talep ekseriya bir eksik istihdam noktasına tekabül eder. Fakat maliye ve

Devlet otoriteleri, münasip tedbirlerden faydalanarak istihdamı bir tam istihdam vaziyetine doğru inkişaf ettirebilirler. Prof. *Perroux* eksik istihdam vaziyetinden tam istihdam vaziyetine geçerken, ücret haddiyle fiyatlar seviyesi gibi başlıca muhavyelerde vukubulan değışiklikleri tetkik etmektedir. Bu tahlil, mecmu arzın muhtelif elâstikyetleri nazarı itibara alınarak da yapılmaktadır.

Prof. *Perroux* tarafından kabul edilen ikinci noktai nazar investisman saikleridir. Bu bakımdan, *Perroux* evvelâ kapitalin marjinal müstahsiliyeti mefhumunu tetkik etmekte ve, kat'î bir cephe almaksızın, «olgunlaşan», ekonomilerin karşılaştıkları meseleleri mevzubahs etmektedir. Kapitalin marjinal müstahsiliyeti alçalmaya doğru seküler (asırlık) bir temayül arzetmekte midir, yoksa talebin *derinliğine*, yani yeni müstehtlik tabakalarına doğru, inkişafı, kapitalin marjinal müstahsiliyetini kâfi derecede yüksek bir seviyede muhafaza etmeğe kâfi gelecek midir? Müteakiben, investisman saikinin ikinci âmili olan faiz haddinin teşekkülünde mühim bir rol oynayan likidite temayülünü tetkik ederken, Prof. *Perroux*, tasarruf mevzuunda klâsik teoriyle *Keynes* teorisi arasında mevcut görüş farkını şemalar yardımıyla tebarüz ettirmektedir.

Eksik istihdam muvazenesini tetkik etmek üzere, Prof. *Perroux*'nun kabul ettiği üçüncü noktai nazar mecmu gelirdir. Bir taraftan ekonomi içinde istihlâk temayülünü, diğer taraftan müteşebbislerin heyeti umumiyesinin beklediği neticeleri, muayyen faraziyeler altında karşılaştıran elverişli bir tablo sayesinde, Prof. *Perroux*, beklenen neticeleri yani mecmu istihsal plânını, ekonominin reel hareketine tekabül ettiren ancak tek *bir* mecmu gelirin mevcut olduğunu ispat ediyor.

Müteakip kısımda, klâsik veya neo-klâsik teoriyle *Keynes* teorisi arasındaki başlıca farkların güzel bir izahını yaparak, Prof. *Perroux*, *Keynes* mesajının mânasını tebarüz ettiriyor. Müellif, evvelâ klâsikler nazarında, arz ve talep ve serbest piyasadaki fiyatlar mekanizmasının hareketine göre «tam istihdam» ı istilzam eden müstakar bir muvazene vaziyetinin nasıl teşekkül ettiğini gösteriyor (ücretle faiz haddi, emeğin ve kapitalin fiyatları olarak telâkki edildiği zaman). Müteakiben *Perroux*, klâsik şemanın, sabit bir mecmu gelir ve paranın bitarafılığı faraziyelerine dayandığını gösteriyor. Yeni teori bu faraziyeleri reddetmektedir. *Keynes* teorisinin kabulünün tazammun ettiği Devlet müdahalesi politikasının başlıca vasıfları, ucuz para (cheap money) siyaseti ile âmme investismanları tedbirlerinden ibarettir. Müellif, *Keynes*'in, çok elâstik olan pratik hal çarelerini, kâfi derecede âhenk ve sarahatle tarif etmediği fikrindedir. Bu görüş doğru olmakla beraber, bu husus, «Umumî Teori» gibi bilhassa nazari maksatlara tahsis edilen bir kitabın kıymetine halel getirmez.

M. *Perroux*'nun notlarının üçüncü ve son kısmı *Keynes* eserinde görülebilen şüphe uyandıracak başlıca noktalara tahsis edilmiştir.

Prof. *Perroux*'nun tenkitleri, mevzua ait iki ve metoda ait iki noktaya yönetilmiştir. *Perroux* kendi kendine bırakılan bir ekonomide kronik bir şekilde âhenksizlik meydana geleceğine dair yapılan ispatın doğruluğundan şüphe etmektedir. M. *Perroux*'ya göre, böyle bir âhenksizliği meydana getirebilecek, *Keynes* sisteminde mündemiç yegâne sebep, konjonktürel yükselme esnasında istihlâk malları talebinde artan bir kifayetsizlik meydana getiren eksik istihlâk hâdisesidir. Fakat konjonktürel yükselme esnasında, istihlâk malları arzına nazaran *istihsal malları arzının yükseldiğine* dair müşahedeye dayanan keyfiyeti, istihlâk malları talebinin nisbî kifayetsizliğine dayanan âhenksizlik tezini Prof. *Perroux* için reddediyor gibidir. Fakat buhrana ve dolayısıyla âhenksizliğe sebebiyet veren kapitalin marjinal müstahsiliyetinin sukutu, faaliyeti, müteşebbislerin müteakip iyimserlik ve kötümserlik dalgalarına tâbi olan bir ekonomide mündemiç bir aşırı envestisman temayülünün eseri de olamaz mı? Diğer taraftan, Prof. *Perroux*, birkaç konjonktür devresini ihtiva eden bir müddet bakımından, müşahedelerin, mecmu tasarruf ile mecmu gelir arasındaki nisbette büyük değişikliklerin vuku bulmadığını gösterdiğini ilâve etmektedir. Fakat Prof. *Hansen*'in de kaydettiği gibi, tarihî malzemenin müşahedesini, istihlâki gelire rapteden tipik fonksiyonun (yani gelir azaldıkça, istihlâk ile gelir arasında nispetin istihlâk lehine büyümesi), reel gelirden uzun devreler bakımından vuku bulan asırlık değişiklikler için muteber olmadığını göstermektedir. Bu tipik fonksiyon, ancak nispeten kısa devreler zarfında gelirden çok büyük değişiklikler vuku bulunca muteberdir. İşte bir tek konjonktür devresi esnasında vuku bulan şiddetli gelir temevvüçlerinde gördüğümüz hâdis budur [1]. Binaenaleyh, *Perroux*'nun tenkidi pek varit değildir.

Sonradan, gene esasî alâkadar eden diğer bir nokta, yani münasip bir müdahaleye tâbi tutulan bir ekonomide âhenkli bir inkişafın mümkün olup olmadığı meselesi münakaşa ediliyor. Maamafih, bu hususta, haddizatında çok doğru olan Prof. *Perroux*'nun müşahedeleri, teorinin kendinden ileri gelen bir tereddüitten ziyade, *Keynes* programının pratik tatbikat sahasında tesadüf etmesi zarurî olan güçlükleri istihdaf eder mahiyette görünmektedir.

Üçüncü tenkit ve dördüncüsü bu sefer usul noktalarına ait bulunmaktadır. Fikrimizce, Prof. *Perroux*, mecmu miktarlara istinat eden tahlil usulünü, bilhassa mecmu tasarruf (veya istihlâk) temayülünü

[1] A. *Hansen*: Fiscal Policy and Business Cycles. New York 1941, s. 233 e bakın.

— ki *Keynes* binasının temel taşıdır — istihdaf ederek, haklı olarak tenkit etmektedir. Müellif, *Keynes*'in tek bir ferdin hareketine ait olan psikolojik kanun (psychological law) ile bütün ekonomiye râci olan mecmu istihlâk temayülû arasındaki münasebetlerin meselesini kâfi vuzuhla ele almadığını belirtiyor.

Nihayet Prof. *Perroux*, *Keynes* teorisinin kendi namına iddia ettiği umumîlik hakkında şüpheler izhar etmektedir. Bu teorinin, ancak istifade edilmeyen bir istihsal kapasitesi, kullanılmıyan ham maddeler ve emek güçlerinin mevcudiyeti halinde tasavvur edilebileceğini ifade ediyor. Esas itibariyle tetkik edilen teorinin bir depresyon teorisi olduğu neticesine varıyor. Bu son tenkit de yerinde görünmektedir. Ayrıca tam istihdamın mevcut olduğu müstakar bir devre esnasında istihsal âmillerinin tahsisi meselesinde klâsik nazariyenin tekrar muteber olacağını kabul etmesine rağmen, *Keynes*, tam istihdamın icap ettirdiği büyük ölçüdeki Devlet müdahalesinin klâsik nazariyenin istilzam ettiği serbest fiyatlar mekanizması ile nasıl telif edileceğini göstermiyor ve bu meseleyi biraz muallâkta bırakıyor.

Hülâsaten, Prof. *Perroux*'nun ders notlarının birinci kısmı, şimdiye kadar hissedilen bir boşluğu muvaffakiyetle doldurmaktadır. Bunların yakın zamanda kitap halinde çıkmaları çok şayanı temennidir.

Osman Okyar

Türkiye Millî Geliri 1943 ve 1944. — İstatistik Umum Müdürlüğü,
Yayın No. 275. — Ankara 1947. — 293 sahife.

Memleketimizde millî gelir konusu üzerindeki çalışmalar çok yenidir. Bu hususta ilk olarak ciddi tetkikatı «Konjonktür Servisi» ne medyun bulunmaktayız. Bu servis, millî gelir mevzuuna temas eden iki etüd neşretmiştir. Bunlardan 1935 yılında yayınlanan ve 1927 ile 1933/34 senelerine ait neticeleri ihtiva eden broşür [1] gayet muhtasar olup, esaslı bir tetkik mahsulü olmaktan ziyade, ilk bir deneme mahiyetinde bulunmaktadır. 1937 de neşredilen ikinci broşürde [2], 1933/34 - 1935/36 yıllarına ait olmak üzere, üç senelik millî gelirin tespitine çalışılmıştır. Almanyadan celbedilen mütehasıslardan *Eppenstein*'in nezareti altında ha-

[1] Konjonktür Servisi: «Millî gelir», seri I, No. 2, 1935.

[2] Konjonktür Servisi: «Türkiye millî geliri», Seri I, No. 7, 1937.